

**Utfordringer med
gjennomføring av avhør i
internettrelaterte
overgrepssaker**

Ivaretagelse av fornærmedes rettigheter

Litteraturstudie

**BACHELOROPPGAVE (OPPGAVE03)
Politihøgskolen
2023**

Kandidatnummer: 184

Antall ord: 7698

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg sett på noen utfordringer som kan dukke opp når det skal gjennomføres avhør av alle fornærmede i større internettrelaterte overgrepssaker. Jeg har undersøkt om politiet i enkelte tilfeller kan unnlate å gjennomføre avhør av de fornærmede dersom deres rettigheter ivaretas på andre måter og det i tillegg foreligger tilstrekkelig subsumpsjon til å ta ut tiltale. For å undersøke dette har jeg anvendt litteraturstudie som metode, hvor jeg har analysert tre utvalgte forskningsartikler og trukket frem relevante funn. Disse funnene ble deretter drøftet opp mot annen litteratur for å få en bredere forståelse av tematikken.

Jeg fant blant annet at internettrelaterte overgrepssaker med mange fornærmede kan føre til langvarig, ressurskrevende og omfattende domstolsbehandling for politi og påtalemyndighet. Videre fant jeg at de fornærmede underrapporterer og opplever det som traumatiserende, skamfullt og ubehagelig å møte i avhør. I tillegg skiller denne sakstypen seg fra andre sakstyper ved at politiet ofte sitter med avgjørende bevismateriale allerede fra starten av etterforskningen. En sentral del av drøftingen i denne oppgaven er derfor om politiet i det hele tatt trenger å utsette fornærmede for en slik setting som politiavhør er, dersom overgrepet for eksempel kan bekreftes gjennom eksisterende bevismateriale og/eller siktede erkjenner straffeskyld? Det er jo et faktum at hovedfokuset i et avhør ikke er å ivareta fornærmede, men å finne ut om det har skjedd noe straffbart eller ikke. Oppgaven stiller videre spørsmål til om barnet heller bør ivaretas gjennom andre sosialfaglige tilnærminger fremfor å møte i avhør.

INNHOLDSFORTEGNELSE

Sammendrag	2
1.0 INTRODUKSJON	4
1.1 Begrunnelse for valg av tema.....	5
1.2 Problemstilling og avgrensning.....	5
1.3 Oppgavens oppbygning.....	6
1.4 Begrepsforklaringer.....	6
2.0 METODE	7
2.1 Litteraturstudie	7
2.2 Søkehistorikk og lesetabell.....	8
2.3 Kildevalg og kildekritikk	8
2.3.1 Tekst 1: «Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017».....	9
2.3.2 Tekst 2: «“I do not remember... You are reminding me now!”: Children's difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation»	9
2.3.3 Tekst 3: “Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor»	10
2.4 For forståelse	10
3.0 RESULTATER	11
3.1 Tekst 1: «Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017»	11
3.2 Tekst 2: «I do not remember... You are reminding me now!”: Children’s difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation”	12
3.3 Tekst 3: «Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor”	14
4.0 DISKUSJON	16
4.1 Etterforskningens utgangspunkt og formål	16
4.2 Tilskjæring av saker	17
4.3 Gjennomføre avhør eller ikke?.....	17
4.4 Enhver straffesak er unik.....	19
«OP OS».....	20
«OP Sandra»	21
4.5 Barns erfaringer og ivaretagelse av fornærmede.....	21
4.6 Oppreisning til de fornærmede.....	23
AVSLUTNING	24
LITTERATURLISTE	25
VEDLEGG 1	29
VEDLEGG 2	30

1.0 INTRODUKSJON

World Wide Web kan på mange måter sees på som samfunnets beste og verste fiende. Selv om de fleste vil se på internett som et nyttig verktøy i hverdagen, har politiet de siste årene erfart at internett også er en stor arena hvor barn utnyttes seksuelt. Fenomenet nettovergrep er et økende samfunnsproblem og Riksadvokaten har presisert at etterforskning, forebygging og oppklaring av seksuelle overgrep, herunder nettovergrep, skal prioriteres (Riksadvokaten, 2023, s.7).

I Norge har 97 prosent av 9–18-åringene egen mobiltelefon. Blant barna i 9–10-årsalderen har 87 prosent egen mobiltelefon, og ved 13–14-årsalderen har omtrent alle barn egen mobiltelefon (Medietilsynet, 2020, s.5). En nyere forskning av Medietilsynet viser at 44% av barn mellom 13 og 18 år har fått tilsendt nakenbilde av andre, og 43 % i samme aldersgruppe har også fått forespørsel om å dele et nakenbilde. Begge funnene har en viss økning fra 2020-undersøkelsen (Medietilsynet, 2023, s.1). Med dagens teknologiske utvikling er det lite som tyder på at omfanget av nettovergrep vil minske – tvert imot øke. Det antas også å være betydelig mørketall på kriminalitetsområdet (Politidirektoratet, 2022, s.4-5).

En utfordring med nettovergrepssaker er at de kan ha et høyt antall fornærmede, gjerne flere hundre. Dette utfordrer naturligvis politiets etterforskningskapasitet, ettersom hver sak har sitt unike offer som skal ivaretas på riktig måte. Å gjennomføre avhør av alle de fornærmede er en tidkrevende oppgave, og det kan føre til langvarig domstolsbehandling. Det setter både politi, påtalemyndighet og domstols evne til effektiv og troverdig kriminalitetsbekjempelse på prøve (Riksrevisjonen, 2021, s.4-7). Omfanget av nettovergrepssakene kan gå på bekostning av andre alvorlige saker, og en ser at mange saker blir liggende på grunn av manglende ressurser. For eksempel skriver felleseheten for etterforskning av seksuallovbrudd i Oslo politidistrikt at «(...) de har vanskeligheter med å nå frister for behandling av voldtektssaker (130 dager)» (Riksrevisjonen, 2021, 57). Det er klart at det foreligger et økende behov for å finne smartere og mer effektive måter å etterforske slike saker på. Dette reiser flere etiske og juridiske utfordringer og problemstillinger.

Nettovergrep kan også ha enorme konsekvenser for de involverte. Følelser som skam og skyldfølelse fører til at mange fornærmede underrapporterer og ikke får den hjelpen de

trenger. Dette understøttes av forskning som viser at det i gjennomsnitt tar 17,2 år fra et barn opplever et seksuelt overgrep til vedkommende forteller om dette (Steine et al, 2017, s.205). Til og med i de tilfellene politiet fremviser bevis som viser overgrepet, ser en at de fornærmede ikke vil fortelle om det som har skjedd.

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Det er alvorlig at voksne mennesker utnytter, lurer og truer barn til å utføre seksuelle handlinger på internett. Det er alvorlig at millioner av barn hver dag på sosiale medier mangler evne til konsekvenstenkning fordi avstanden til det virkelige liv blir for stor. Det er alvorlig at bilder og videoer som seksualiserer barn forblir på nettet for alltid, og det er ikke minst alvorlig at overgriperne til stadighet utvikler nye og bedre nettarenaer for å begå overgrep mot barn.

Nettovergrep er et viktig kriminalitetsområde å bekjempe og det er nettopp derfor jeg har valgt å skrive om tematikken. Jeg har også et ønske om å øke min kompetanse og kunnskap på feltet ettersom jeg vil jobbe med seksuelle overgrep mot barn etter endt utdanning. Dessuten er tematikken svært dagsaktuell ettersom den digitale verden er i stadig utvikling og omfanget av nettovergrep øker.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Ettersom mange internettrelaterte overgrepssaker oppdages i form av tips, samarbeid med utenlandske tjenestetilbydere eller egne interne overvåkningsprogrammer (Riksrevisjonen, 2021, s.31), foreligger det ofte objektive bevis i form av for eksempel chattelogs, bilder eller videoer allerede idet saken kommer inn til politiet. I denne oppgaven ønsker jeg derfor å se om politiet i enkelte tilfeller kan unnlate å gjennomføre avhør av barn dersom fornærmedes rettigheter og interesser ivaretas på andre måter.

Hvis for eksempel politiet sitter med avgjørende bevismateriale og siktede i tillegg har erkjent forholdet; er det da nødvendig å påføre barnet ytterligere belastning ved å måtte be dem fortelle om overgrepene i avhør? Dette medfører både juridiske spørsmål og etiske problemstillinger; Ettersom alle barn har en rett til å bli hørt (Forente nasjoner, 1989, s. 13), blir det da riktig at man *ikke* avhører barnet? Hva er barns erfaringer av å være i avhør, og finnes det andre måter å følge opp fornærmede på? Trenger politiet i slike saker å avhøre

barnet for at barnets stemme skal høres når de sitter på bevismateriale som kan være fellende i en sak? For å prøve å svare på disse spørsmålene, er problemstillingen følgende:

«Kan politiet i enkelte tilfeller unnlate å ta avhør av alle fornærmede i internettrelaterte overgrepssaker dersom det foreligger tilstrekkelig informasjon for å avklare subsumpsjon og fornærmedes rettigheter ivaretas?»

Hovedregelen er at barn fra 0-6 år avhøres i sekvensielle avhør, 6-16 år i tilrettelagte avhør og 16-18 år i vanlige, ordinære politiavhør (Politidirektoratet, 2019, s.5 og 14). I denne oppgaven vil jeg dog bruke ordet «avhør» som en samlebetegnelse for alle disse avhørsformene. Jeg har valgt å ta med hele kurven fra 0-18 år ettersom alle barn kan bli utsatt for nettovergrep, samt at problematikken opp mot gjennomføring av avhør kan være like omfattende for enhver avhørsform.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er bygd opp etter IMRaD-strukturen. I kapittel 1.0 introduseres oppgaven, bakgrunn for valg av tema og problemstilling. Jeg avklarer også hva som avgrenser oppgaven. Metoden som er benyttet i oppgaven og hva slags kilder som blir brukt blir begrunnet i kapittel 2.0. Her vil også kildekritikk og egen forforståelse av tematikken belyses. Kapittel 3.0 er oppgavens hoveddel hvor resultater og funn fra utvalgte studier presenteres. Funnene fra kapittel 3.0 blir videre drøftet i kapittel 4.0 opp mot annen relevant litteratur. Avslutningsvis vil oppgaven oppsummeres.

1.4 Begrepsforklaringer

Det blir brukt flere fagbegreper og uttrykk i oppgaven. Nedenfor redegjør jeg disse begrepene slik at disse forstås i lys av min oppgave.

Internett

Bjerknes og Fahsing definerer internett som et nettverk av datamaskiner og nettverkskomponenter som er koblet sammen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s.265). Kriminalitet som begås på nett, også kalt IKT-kriminalitet, er kriminalitet «(...) som er rettet mot datasystemer og/eller datanettverk, eller kriminalitet der sentrale elementer av

handlingsforløpet utføres ved hjelp av datasystemer og/eller datanettverk (Riksrevisjonen, 2021, s.4).

Nettovergrep

Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett, brukes ifølge Kripos ofte som en samlebetegnelse på alle typer seksuallovbrudd mot barn ved bruk av internett. Begrepet omfatter også befatning med bilder eller filmer som seksualiserer barn eller viser overgrep mot barn (Kripos, 2019, s.10). I denne oppgaven vil jeg derimot i hovedsak benytte meg av begrepet «nettovergrep» som en samlebetegnelse for internettrelaterte overgrep mot barn.

På engelsk brukes samlebetegnelsen «online sexual solicitation» som synonym til nettovergrep på norsk (Mitchell, Wolak & Finkelhor, 2007, s.116-126). I denne oppgaven vil jeg benytte meg av forkortelsen «OSS» når jeg referer til online sexual solicitation.

Barn

Med barn menes ethvert menneske under 18 år, ifølge FNs barnevernkonvensjon artikkel 1 (Forente nasjoner, 1989, s.9).

Avhør av barn

Tilrettelagte avhør utføres etter reglene i straffeprosessloven § 239, og gjennomføres i saker hvor barn og særlig sårbare fornærmede og vitner avhøres i saker om seksuallovbrudd, kjønnslemlestelse, mishandling i nære relasjoner, kroppsskade og drap (Politidirektoratet, 2018, s.2). I denne oppgaven bruker jeg ordet «avhør» som et synonym til «tilrettelagt avhør».

2.0 METODE

2.1 Litteraturstudie

En metode kan defineres som «en fremgangsmåte og et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (Aubert, 1985, sitert i Dalland, 2020, s. 53). For å besvare oppgavens tematikk og problemstilling har jeg valgt å gjøre en litteraturstudie. En litteraturstudie er en kumulativ forskningsvirksomhet som baseres på allerede eksisterende forskningslitteratur, og som vi har tillit til (Dalland, 2020, s. 61). Den allerede eksisterende kunnskapen systematiseres deretter videre ved å søke, samle, vurdere og sammenfatte den (Støren, 2021, s.17).

Nettovergrep har de siste årene blitt et fenomen som får mer og mer fokus. Det er gjort noe forskning på tematikken, og jeg valgte derfor å basere oppgaven på teorien og forskningen som allerede foreligger. Nettovergrep har også vært en del av undervisningen på Politihøgskolen, noe som har gjort det lettere for meg å vite hvor jeg kan innhente relevant litteratur til tematikken.

2.2 Søkehistorikk og lesetabell

Jeg har benyttet meg av søkemotorene *Google Scholar* og *Oria* til å finne relevant litteratur til oppgaven ettersom begge gir relevante resultater for akademisk litteratur. Store deler av drøftelsen vil være basert sekundærinformasjon, som er allerede tolket og behandlet data som er publisert (Johannessen, Tuft og Christoffersen, 2010, s.387). Jeg har også benyttet meg av det åpne internett for å finne rapporter, statistikk og juridiske dokumenter. Jeg ønsket å få så oppdatert forskning på feltet som mulig, og begrenset i hovedsak søket fra 2015-2023. Målet med dette var å få et så autentisk bilde av hvordan fenomenet er ut fra dagens situasjon.

Søkeordene jeg har brukt er «nettovergrep mot barn», «erfaringer barn avhør» og «seksuelle overgrep mot barn på internett». Til tross for at det foreligger noe norsk forskning om nettovergrep, ønsket jeg å utvide søket internasjonalt for å få en bredere forståelse om fenomenet. Jeg benyttet meg derfor av søkeord som «online sexual solicitation», «online sexual solicitation consequences» og «forensic interviews». For ordens skyld ønsker jeg å nevne at oppbygningen av en etterforskning og gjennomføring av avhør av barn i nettovergrepssaker gjøres forskjellig fra land til land. Juss og kultur kan derfor ha et annet utgangspunkt i utlandet enn det gjøres her i Norge.

2.3 Kildevalg og kildekritikk

Jeg har valgt å benytte meg av to samfunnsvitenskapelige artikler og én fagbok for å belyse oppgavens problemstilling. Litteraturen er aktuell, og anses derfor å være reliabel. Reliabilitet går ut på at kildene har relevans og er troverdige. Med relevans menes hvilken verdi kilden har i forhold til problemstillingen (Dalland, 2020, s. 63). Jeg har også vurdert autoriteten til forfatterne av litteraturen, og kommet frem til at samtlige er kvalifiserte.

Artiklene jeg har valgt er fagfellevurdert og er slik sett av høy reliabilitet. Rapportene er skrevet av upartiske forskere som har vurdert forskningen og bidratt til ny informasjon på

feltet. Begge artiklene forklarer formålet med rapporten, fremgangsmåten, hvor datamaterialet er samlet inn, hvem som har deltatt og hvilken metode som er brukt. Det styrker relabiliteten og påliteligheten. Når det gjelder fagboken jeg har valgt, er den skrevet av en fagperson og er slik sett også av høy relevans.

2.3.1 Tekst 1: «Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017»

Rapporten *Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017* er skrevet av Line Merete Tangen Aanerød og Svein Mossige. Aanerød er spesialist i klinisk voksenpsykologi, og Mossige er professor i psykologi. Rapporten ble utgitt i 2018 av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA-rapporten).

Rapporten baserer seg på erfaringer fra Kripos, politiet, tjenesteleverandører og internasjonal forskning om nettovergrep. Rapporten skriver om fenomenet nettovergrep og om utfordringene nettovergrepssaker med mange fornærmede kan inneha. Rapporten har også med et forskningsprosjekt hvor etterforskere som jobber med nettovergrep forteller litt om deres erfaringer og utfordringer på feltet.

2.3.2 Tekst 2: «“I do not remember... You are reminding me now!”: Children's difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation»

Denne forskningsbaserte artikkelen er en israelsk studie fra 2022, og er skrevet av Natanel Gemara, Noa Cohen og Carmit Katz. Gemara har en doktorgrad i sosialt arbeid, Cohen har mastergrad i sosialt arbeid og Katz er professor i sosialt arbeid. Studien ble finansiert av Halbert Centre for Canadian Studies and the Haruv Institute, og er utgitt av ScienceDirect. Science Direct er en av verdens største samlinger av fulltekst med tidsskrifter innenfor blant annet naturvitenskap, medisin og samfunnsvitenskap fra forlaget Elsevier (Scimedirect, 2023).

Artikkelen retter fokus på hvor unike og særegne nettovergrepssaker kan være sett i sammenlikning med andre overgrepssaker. En utfordring med de fysiske seksuelle overgrepene er ofte mangelen på bevis. I nettovergrepssaker foreligger det derimot ofte mange bevis allerede fra start. Dette gjør sakene på mange måter ekstraordinære og fordelaktige. Artikkelen aktualiserer forskningsspørsmålet mitt og er derfor særlig aktuell.

Artikkelen presenterer også en studie basert på jenter mellom 11-13 år som har blitt utsatt for nettovergrep. Målet med studien var å utforske barns opplevelse og erfaringer av hvordan det var å være i avhør/i profesjonelle barnesamtaler. I tillegg ønsket forskerne å se hvordan barnet reagerte da de ble fremvist for eget bevismateriale, og om dette påvirket barnets velvære i noen grad.

2.3.3 Tekst 3: «Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor»

For å få fenomenkunnskap om overgrep, barns rettigheter og etikk opp mot å involvere barn i profesjonelle samtaler, valgte jeg å bruke boken *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor* (2017) som er skrevet av Kari Marie Trøften Gamst. Boken fokuserer blant annet på barns rettigheter, samt at barns medvirkningsrett må løftes frem. Til tross for barns medvirkningsrett, belyser Gamst at det også finnes unntak mot egen involvering med tanke på barnets sårbarhet og faktiske trygghet.

Gamst har en doktorgrad i samfunnsvitenskap og er spesialpedagog. Hun har deltatt i oppbyggingen av etterutdanningen i kommunikasjon med barn i tilrettelagte avhør og er faglig ansvarlig for kompetanseprogrammet «Barnesamtalen i barnevernet».

2.4 Forforståelse

Før jeg begynte å skrive denne oppgaven, var det viktig være bevisst på min egen forforståelse. Alle har fordommer og gjerne en mening om et fenomen før en undersøker det. Å være bevisst på hvilke meninger en har før en starter å dypdykke i det, kan derfor hjelpe oss med å være mer åpne og se på hva som kan motvirke forforståelsen og fordommene en allerede har (Dalland, 2020, s.60-61).

Den eneste erfaringen jeg har i forbindelse med arbeid med seksuelle overgrep mot barn, er fra da jeg hospiterte på seksjon for seksuelle overgrep mot barn på internett i praksisåret mitt. Det var under denne hospiteringen at veileder og jeg kom inn på bachelorens problemstilling. Vi drøftet og diskuterte rundt tematikken, og jeg har siden den gang synes at dette virket spennende å skrive om.

Det er viktig for meg å presisere at jeg skriver denne oppgaven fra et svært ydmykt perspektiv ettersom jeg enda er student og ikke har erfaring som etterforsker på feltet. Jeg ønsker likevel

å nevne at jeg tidligere har studert pedagogikk opp mot barn og tilegnet meg en del kunnskap om barns reaksjonsmønster, følelser og væremåter. Jeg har også jobbet som lærer og vært i praksis med barn. Forforståelsen og erfaringene jeg tar med meg inn i denne bacheloren, er at alle barn er unike. Det betyr at det må tas hensyn til hvert enkelt barn individuelt - også i politirelaterte saker.

3.0 RESULTATER

I denne delen vil funnene fra den selvvalgte litteraturen presenteres.

3.1 Tekst 1: «Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017»

Kripos får mesteparten av tips knyttet til mistanke nettovergrep fra organisasjonen National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC). Tipsene behandles deretter i egne sakskompleks hos Kripos som skiller ut hvilke saker som skal etterforskes og ikke (Aanerød & Mossige, 2018, s.26-27). I 2015 til 2017 økte antall tips fra 898 saker til 1805 (Aanerød & Mossige, 2018, s.31 og 46). Nettovergrep kan videre gi store konsekvenser for de utsatte, og omfanget av fenomenet utgjør det til et samfunnsproblem (Aanerød & Mossige, 2018, s.83).

Økningen utfordrer naturligvis også den rettslige prosessen dersom vanlige rettslige prosedyrer skal opprettholdes. Et av de rettslige prosedyrene er gjennomføring av rettslige barneavhør. Det sier seg selv at dette kan bli et nokså uhåndterlig felt for politi og påtalemyndighet i nettsaker med flere hundre fornærmede. Dette kan på sikt kreve at det opprettes andre prosedyrer for den rettslige saksbehandlingen enn den som foreligger i dag (Aanerød & Mossige, 2018, s. 87-88).

For å undersøke hva som kan gjøre gjennomføring, organisering og håndtering av slike saker bedre, intervjuet Aanerød og Mossige flere etterforskere på feltet. I undersøkelsen ble de blant annet spurt om følgende spørsmål: *«Hvilken type ny/mer kunnskap mener du politiet har behov for i sitt etterforskningsarbeid av nettovergrep mot barn fremover?»* (Aanerød & Mossige, 2018, s. 57) Rent etterforskningsmessig poengterte politibetjentene et økt behov for flere kompetente (IT)-etterforskere, bedre opplæring, flere ressurser og et tettere internasjonalt og tverrfaglig/etatlig samarbeid. De understrekte også et behov for mer forskning om fenomenet nettovergrep og hvordan politiet best kan forebygge det (Aanerød & Mossige, 2018, s. 57-59). Sakene krever også tilpasset etterforskningsmetodikk i takt med krypteringsverktøy ved bruk av det mørke nettet (Aanerød & Mossige, 2018, s.7).

Politibetjentene opplyste også et behov for bedre terapi og oppfølging av fornærmede (og overgriper) (Aanerød & Mossige, 2018, s.57-58). I likhet med fysiske seksuelle overgrep, kan det å bli utsatt for nettovergrep føre til skam, skyldfølelse, konsentrasjonsvansker og isolasjon (Aanerød & Mossige, 2018, s.89). I tillegg kan fornærmede miste tap av kontroll ettersom overgriperen bruker utpressing og trusler for å skape frykt. Dette kan medføre tap av mening og videreutvikle seg til depresjon (Goldstein et al, 2007; Tennant et al., 2015, referert i Aanerød & Mossige, 2018.s.20-21)

En annen utfordring i disse sakene er underrapportering og langvarig taushet. Barn varsler sjelden om nettovergrep fordi de ser på den seksuelle krenkelsen som intim ettersom de hadde en gjensidig relasjon med overgriper. Dette kan medføre at barnet legger mye av skylden og ansvaret på seg selv ettersom de selv har vært med å skape og opprettholde relasjonen på nettet (Aanerød & Mossige, 2018, s.20).

3.2 Tekst 2: «I do not remember... You are reminding me now!»: Children´s difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation»

Avhør av overgrepsutsatte barn har flere hensikter. Først og fremst skal avhøret samle så mange detaljer som mulig for å se om et overgrep har funnet sted. For det andre skal det sikre barns rettigheter og gi barnet mulighet til å fortelle hva som har skjedd. For det tredje kan forklaringen brukes i en eventuell rettssak. For det fjerde kan avhøret være med å kartlegge barnets psykiske tilstand og behov for videre oppfølging (American Professional Society on the Abuse of Children 2012; Kyriakidou et al, 2023; Fessinger & McAuliff, 2022; Oregon Department of Justice, 2018, referert i Gemara et al, 2018, s.2).

Selv om det i saker med voksne kan diskuteres om det ble gitt samtykke til det seksualiserte materialet, er denne problemstillingen irrelevant når det kommer til barn ettersom de er under den seksuelle lavalder. I nettovergrepssaker har politiet i tillegg ofte tilgang på avgjørende bevismateriale (bilder/video/chatmateriale) som dokumenterer nettovergrepet allerede i startfasen av etterforskningen. Broome et al., 2020; Katz, 2013; referert i Gemara et al, 2022, s.3). Dette reiser spørsmålet om *formålet* med å gjennomføre avhør av barn som har blitt utsatt for nettovergrep (Gemara et al, 2022, s.3).

Spesifikt i nettovergrepssaker er det noen ganger også nødvendig å eksponere barnet for bevismateriale som foreligger i saken. Dette kan for eksempel være i tilfeller hvor det ikke er

mulig å identifisere personen(e) i en video. Ettersom nettovergrep er et nokså nytt fenomen, er konsekvensene av å bli eksponert for slikt materiale lite forsket på. Forfatterne av artikkelen gjennomførte derfor en studie med elleve jenter som var blitt utsatt for nettovergrep. I studien undersøkte de hva slags oppfatninger, erfaringer og utfordringer barna opplevde av å være i avhør og hvordan det var å bli eksponert for bevismateriale. Alle jentene var mellom 11-13 år, og ble avhørt av erfarne avhørere med lang fartstid på feltet (Gemara et al, 2022, s.3).

Et av funnene var at flere av jentene var svært motvillige til å fortelle om det som hadde skjedd. Flere uttrykte at de hadde lagt det hele bak seg, og at de ikke ønsket å tenke noe mer på det. En jente sa det slik: *«From now on, I am going to respond to all your questions with “I don't remember” because, for me, all this (abuse) is dead. That's it. For me she (the perpetrator) does not exist»* (Gemara et al, 2022, s.5).

Studien fant også at flere av de fornærmede var i fornektelse av det som hadde skjedd. I et tilfelle ble en av jentene eksponert for flere bilder av seg selv. Til tross for at jenta gjenkjente rommet sitt på bildene, nektet hun likevel for at det var henne: *«It cannot be me (...) Yes, this is my bed. But I would never do such thing»* (Gemara et al, 2022, s.6). Dette viser at selv når fornærmede blir fremvist spesifikt materiale, så nekter de for at noe har skjedd og prøver å bagatellisere det hele (Pipe et al., 2013, referert i Gemara et al, 2022, s.9).

En annen jente ble bedt om å beskrive hva hun så på et bilde som ble lagt foran henne. Bildet viste jentas rumpe i en seksualisert positur. Jenta sa frustrert: *«Exactly what you see!»*. Reaksjonen hennes kan forklares med hun følte seg ukomfortabel med å bruke seksualiserte ord og uttrykk, samt at hun synes det var unødvendig å måtte forklare bildets innhold når avhører kunne se og bekrefte innholdet selv (Gemara et al, 2022, s. 7).

Enkelte av barna innså hva de hadde blitt utsatt for underveis i avhøret: *«I see these written conversations (between the child and perpetrator) and I am disgusted with myself. I am such a stupid idiot that I agreed and did whatever she told me to»*. Uttalelsen viser tegn på skam, skyld og selvbebreidelse (Gemara, 2022, s.7). Andre uttrykte det som vondt å være i avhør: *«Sadness. It is so strong, all of the feelings, everything that happened returned... Whenever you think it is gone, it comes back. It never stops»* (Gemara et al, 2022, s.6).

Forfatterne av artikkelen påpeker at funnene fra studien tydeliggjør behovet for at det må utvises ekstra varsomhet i saker som omhandler nettovergrep. Å fortelle om eller bli fremvist

materiale i avhør kan være en stor påkjenning for barnet ettersom de kan gjenoppleve overgrepene på nytt (Baugerud et al, 2020; referert i Gemara et al, 2022, s.3). Dette kan igjen føre til posttraumatiske symptomer som dissosiasjon, fornektelse, depersonalisering og endret syn på seg selv i negativ retning (Tsur & Katz, 2021; referert i Gemara et al, 2022, s.8-9).

Ettersom myndighetene allerede sitter med nødvendige og avgjørende bevis i nettovergrepssaker, mener forfatterne av studien at det fremstår unødvendig å utsette og konfrontere barnet i slike settinger: «Spesielt ettersom barnet igjen blir tvunget til å diskutere og se seksuelt eksplisitt innhold med en voksen (igjen). Videre kan denne konfrontasjonen i møte med barnets fornektelse fremstille barnet som en løgner, noe som forårsaker en ytterligere belastning og skam» (Gemara et al., 2022, s.9).

En annen grunn til å utvise ekstra varsomhet i disse sakene, kan vises gjennom følgende eksempel: En av jentene i studien, som senere ble funnet feilaktig identifisert for å ha blitt misbrukt, ble eksponert for overgrepsmateriale av en annen fornærmet jente. Det sier seg selv at dette kan være en svært traumatiserende belastning for den involverte (Gemara et al, 2022, s.7-8).

På en annen side utelukker ikke forfatterne at videre forskning på feltet kan åpne opp faktorer som taler «for» eksponering av materiale i avhør. Blant annet påpeker de at eksponering gir barnet mulighet til å fortelle om sin historie, samtidig som at de kan få en dypere forståelse av det de har blitt utsatt for (Gemara et al, 2022, s.10). Likevel understreker forfatterne behovet for mer forskning om fenomenet nettovergrep, samt at de allerede eksisterende avhørsmetodikkene bør videreutvikles slik at barnet blir best mulig ivaretatt (Gemara et al., 2022, s.9).

3.3 Tekst 3: «Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor»

Gamst retter blant annet fokus på barns rettigheter i boken sin. Hun henviser til kapittel 12 i FN's barnekonvensjon, hvor barns sentrale rettigheter om delaktighet blir beskrevet. Dette innebærer at barnet skal involveres i både dagligdagse forhold og i mer omfattende saker som angår dem selv, særlig enhver rettslig og administrativ saksbehandling (Gamst, 2017, s.30-31 & FN's barnekonvensjon, kapittel 12). Barns rettighet til å bli hørt kommer også frem i barneloven, barnevernloven, straffeloven, straffeprosessloven, opplæringsloven og utlendingsloven (Gamst, 2017, s.30).

Dersom fagpersoner lar være å snakke med barn, anses det som et brudd på barns rettigheter. På en annen side presiserer Gamst at barnets rett til å bli hørt ikke innebærer en plikt, og at barns rett til å ikke uttale seg kan være riktig i noen tilfeller (Gamst, 2017, s.31). Selv om barn skal involveres i egen sak, er det viktig at fagpersonene er bevisste på etiske utfordringer og dilemmaer som kan oppstå. «Barnets rett til deltagelse forutsetter barnets rett til beskyttelse» skriver Gamst (Gamst, 2017, s.33). For eksempel ser en ofte i saker som omhandler seksuelle overgrep, at barnet kan ha blitt truet til taushet. Når barnet da blir bedt om å fortelle om overgrepet i avhør, kan de oppleve at de står i en lojalitetskonflikt med overgriper. Dette kan være traumatiserende for barnet ettersom de kjenner på skyld og redsel for represalier (Gamst, 2017, s.33-35).

Det må med andre ord gjøres bevisste og kvalifiserte vurderinger og overveielser knyttet til barns sårbarhet som informant: «Det krever en balansegang mellom barns rett til å uttale seg, og de påkjenningene man kan utsette barn for ved å trekke dem inn i noe som kan få alvorlige konsekvenser for deres liv» (Gamst, 2017, s.34). Ivaretagelse, beskyttelse og oppfølging av barnet blir derfor viktig både før, under og etter profesjonelle barnesamtaler og i avhør. Målet er at barnet skal få oppleve å ta del i egen sak, bli tatt på alvor og sett på som fullverdige, selvstendige mennesker (Gamst, 2017, s.30-31).

Gamst skriver videre at det å gjennomføre profesjonelle barnesamtaler bringer frem mye positivt: og at barnesamtalen «(...) uavhengig av formålet med samtalen, vil kunne gi barnet selvforståelse, selvinnsett og kontakt med følelser og minner. Å ta imot barnets versjon om stressfylte og traumatiske erfaringer, å tillate smerte gjennom åpen kommunikasjon, har en helende og terapeutisk effekt» (Gamst, 2017, s.37). På en annen side stiller et tilrettelagt avhør seg noe annerledes fra andre profesjonelle barnesamtaler. Selv om forskriften om tilrettelagte avhør inneholder retningslinjer som skal ivareta barnets sårbarhet i avhøret, har ikke et tilrettelagt avhør som mål i seg selv å ivareta barnet, men å opplyse en sak på bakgrunn av innholdet i en politianmeldelse. Utfordringen med dette er å ivareta de barnefaglige hensynene så vel som de formelle juridiske kravene. Dette kan være vanskelig, men de er likevel ikke uforenelige dersom det opprettholdes god avhørsmetodikk og avhører har tilstrekkelig kompetanse (Gamst 2017, s.40-41).

En annen utfordring knyttet til tilrettelagte avhør, er at de helst skal gjennomføres etter satte frister. I straffeprosessloven § 239 bokstav e står det nærmere om disse bestemmelsene. I

annet ledd fremkommer det for eksempel at dersom barnet er fornærmet i saken, skal avhøret gjennomføres innen to uker. Likevel kan fristen settes til tre uker jf. strpl. § 239 e) tredje ledd, samt at det i fjerde ledd åpner opp for ytterligere utvidelse av fristen (Gamst, 2017, s.41 & Straffeprosessloven, 1981, § 239).

4.0 DISKUSJON

I denne delen skal jeg drøfte problemstillingen ved å tolke og drøfte funnene fra resultatdelen opp mot annen relevant teori og faglitteratur.

4.1 Etterforskningens utgangspunkt og formål

Etterforskning er en fundamental del av straffesaksbehandlingen. Utgangspunktet i norsk rett er at straffbare handlinger skal straffeforfølges, og det er straffeprosessloven § 224 som åpner opp for om det skal iverksettes etterforskning: «Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold (Riksadvokaten, 2019, s.3 & Straffeprosessloven, 1981, § 224). I straffeprosessloven § 226 første ledd står det videre om etterforskningens formål, hvor dette angis som:

«Å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for a) å avgjøre spørsmålet om tiltale, b) å tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt spørsmålet om fastsettelse av reaksjon, c) å fullbyrde straff og andre reaksjoner» (Riksadvokaten, 2018, s.9).

Når det kommer til barns involvering i egen rettsprosess, følger det av barneloven § 1-4 første ledd at barn har medvirkningsrett i alle forhold som gjelder dem selv, såfremt barnet er i stand til å danne seg egne meninger. Her spiller blant annet alder og modenhet inn (Barnevernloven, 2021, § 1-4). Fra politiet sin side innebærer dette å sikre at alle barn som er offer for eller vitne til en straffbar handling, gis anledning til å involveres i egen rettsprosess (Forente nasjoner, 2009, s. 16). På en annen side skal det ved alle handlinger som berører barn, være et grunnleggende hensyn om «barnets beste» jf. Barnekonvensjonens kapittel 3 (Forente nasjoner, 1989, s.9).

Riksadvokaten stiller også noen krav til etterforskningen. Det er blant annet fire kvalitetsmarkører som skal etterleves: høy kvalitet, høy oppklaring, kort saksbehandlingstid og adekvat reaksjon (Riksadvokaten, 2018, s.3). Kvalitetsmarkørene er veiledende, men kan også være vanskelig å etterleve og i verste fall føre til systemsvikt. Dette gjelder spesielt i omfattende nettovergrepssaker hvor behovet for ressurser, utstyr og kompetente fagpersoner/avhørere er avgjørende for god etterforskning.

4.2 Tilskjæring av saker

Som Aanerød og Mossige skrev i sin rapport, økte antall tips knyttet til nettovergrep fra 2015-2017. Denne økningen støttes også av nyere forskning: Fra 2021 økte antall tips fra 7850 til 9920 (Politiforum, 2023). Selv om ethvert overgrep isolert sett er alvorlig nok i seg selv, presiserer Riksadvokaten at politi og påtalemyndighet tidlig i sakskomplekset må kartlegge og vurdere tilskjæring ved avgjørelsen om det skal opprettes sak eller ikke på alle forhold i disse sakene (Riksadvokaten, 2023, s.7). Det vil i enkelte tilfeller være formålstjenlig å unnlate å opprette sak på de «minst alvorlige» forholdene for å kunne straffeforfølge de mest alvorlige forholdene. Dette gjelder i hovedsak der det er begått flere alvorlige overgrep, og hvor de mindre alvorlige samlet sett vil ha liten betydning for straffeutmålingen (Riksadvokatens skriftserie 1/2018, s. 22). Her vil for eksempel en prosessøkonomisk påtaleunntatelse være en løsning ettersom en dom for handlingene ikke spiller noen stor rolle for størrelsen på straffen, samt at det sparer rettssystemet for unødvendig bruk av ressurser (Khan, 2022). En kan også vurdere å henlegge ved straffeprosessloven §62 (Riksadvokatens skriftserie 1/2018, s. 22-23). Dette blir selvfølgelig en vurdering opp mot hver enkelt sak.

Tilskjæringen kan sikres gjennom en klar, tydelig og sterk etterforskningsledelse. Det er de som har det overordnede ansvaret og som skal sikre at etterforskningen har en viss fremdrift, at den er målrettet og har tilstrekkelig kvalitet slik den utføres med hensyn av påtaleinstruksen § 7-5. En god etterforskning starter allerede fra initialfasen, og planlegging og organisering av arbeidet ved hjelp av metodebruk som etterforskningsplaner, arbeidssiktelser eller bevisnotater vil kunne lette på etterforskningen (Riksadvokatens rundskriv, 2018, s. 10).

4.3 Gjennomføre avhør eller ikke?

Ressursbruken er enorm når det skal gjennomføres avhør – spesielt i omfattende nettovergrepssaker med mange fornærmede. Her skal blant annet etterforskere, avhørere, bistandsadvokater, verger, påtalemyndighet, teknikere, rådgivere fra barnehus og forsvarer

involveres (Søftestad, 2018, s.149). Dette kan gå ut over politiets vanlige porteføljer ettersom mye av etterforskningskapasiteten brukes på «nettsakene». Det kan derfor være nødvendig å stille spørsmål til *om* og *når* det eventuelt ikke skal gjennomføres avhør.

Et avhør har blant annet som formål å sikre at etterforskningen og straffeforfølgingen gjennomføres på en måte som både tar hensyn til vitnets sårbarhet og rettssikkerhet (Tilrettelagte avhør, 2015, § 2). Likevel er hovedformålet med et avhør å avdekke om det har skjedd noe straffbart eller ikke.

Selv om et avhør kan brukes som et bevis i en straffesak, er det likevel verdt å nevne at et avhør i seg selv kun er ett av mange andre etterforskningskritt som gjennomføres i etterforskningen. Som Gemara, Cohen og Katz (2022) skrev, må avhørets betydning og nytteverdi ses i sammenheng med den øvrige informasjonen som foreligger i etterforskningen. Er det for eksempel mange fornærmede og gjerningspersonene har brukt mange forskjellige metoder i ulik alvorsgrad, kan det være hensiktsmessig gjennomføre et utvalg innen hver gruppe fornærmet for å belyse saken (Riksadvokatens skriftserie 1/2018, s. 23). Deretter må det gjøres en ny vurdering på om ytterligere avhør er nødvendig.

En måte å vurdere om det skal gjennomføres avhør eller ikke, kan være gjennom bruk av såkalte kriminalanalyser. En del av målet med slike analyser er å bistå etterforskningsprosessen og øke forståelsen av klarheten i sakene (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 117). De skal også sikre at prosedyrene og teknikkene som brukes innenfor etterforskning, følger de samme grunnleggende prosessuelle formene, samt at de består av en rekke logiske, sekvensielle skritt (Hald & Rønn, 2013, s.129). På den måten ivaretas både den vitenskapelige metoden, kontinuiteten og rettsikkerheten.

Det finnes flere former for kriminalanalyser, som for eksempel Fahsing sin tre-fase-modell. Den består av tre faser; «faktaetablering», «refleksjon og analyse» og «bevisbygning». I disse sakene kan etterforsker benytte denne modellen ved å samle inn datamateriale, som chat eller video, og se om dette kan knyttes til fornærmede, siktede eller /saken. Etter dette analyseres materialet, før en vurderer om dette kan tolkes som et bevis i straffesaken. I tilfellene hvor det vurderes at materialet ikke kan tolkes som bevis alene, må det gjennomføres avhør for å kunne ta ut rett subsumpsjon og straffeutmåling. Dette er en kontinuerlig prosess som gjentas

inntil man har en løsning på saken eller det ikke foreligger mer saksrelevant informasjon (Hald & Rønn, 2013, s.129-130).

Går man juridisk til verks og ser utelukkende på lovteksten, følger det strenge strafferammer når det kommer til seksuallovbrudd som blir begått mot barn. Straffeloven har til eksempel en strafferamme på inntil 10 år ved «voldtekt av barn under 14 år» jf. strl. § 299. I denne paragrafen følger det videre av bokstav b) at den som «får» et barn under 14 år til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv, kan straffes (Straffeloven, 2005, §299). Det er altså ikke et krav om at gjerningspersonen med «truende atferd» skaffer seg seksuell omgang, noe som er et av vilkårene som kreves oppfylt i den «ordinære» voldtektparagrafen (strl. § 291 bokstav a). Sett opp mot nettovergrep betyr dette at så lenge barnet er under 14 år, har vært i kontakt med overgriper og blitt lurt av gjerningspersonen, er de objektive vilkårene i strl. § 299 b oppfylt. Med andre ord er dette tilstrekkelig nok til å ta ut tiltale på voldtekt. Er det da nødvendig å gjennomføre avhør?

På en annen side er det viktig å påpeke at et avhør er en god måte å se saken fra flere sider og for å få et mer helhetlig bilde av hva som har skjedd. Et avhør vil for eksempel ikke bare være til gunst for fornærmede, men også siktede. Her står blant annet uskyldspresumpsjonen sterkt, som omhandler kravene til rettferdig rettergang. Det heter her at «Enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven» (Menneskerettsloven, 1999, Art 6). I tillegg vil et avhør sikre/gi barnet muligheten til å fortelle sin opplevelse av det som har skjedd. På den måten ivaretas også barnets rettigheter og medvirkningsrett jf. barneloven § 1-4 første ledd, barnekonvensjonens art.3, kapittel 12. Imidlertid er avhør også det minst objektive etterforskningskrittet, ettersom den som blir avhørt forteller sin subjektive opplevelse av det som har skjedd.

4.4 Enhver straffesak er unik

Jeg ønsker å illustrere drøftingen over opp mot to omfattende nettovergrepssaker som i politiet er kjent som «OP OS» og «OP Sandra». Begge sakene ble etterforsket i Øst politidistrikt og ble avgjort i Nedre Romerike Tingrett i 2019.

«OP OS»

I OP OS ble siktede blant annet funnet skyldig i strl. 299 bokstav b. I tillegg hadde politiet klart å sikre omfattende bevismateriale i form av chat, bilder og video som tydelig viste hva slags relasjon det var mellom siktede og ofrene. Siktede hadde også erkjent straffeskyld (18-182729MED-NERO, 19.12.19, punkt 1 og 2). I utgangspunktet betyr dette at uavhengig av hva fornærmede hadde forklart i avhør, var bevissituasjonen slik at det ikke ville hatt noe å si for påtaleavgjørelsen. Dette understøttes også i dommen:

«For de fleste av samtalene i tiltalebeslutningen, er bildene som tiltalte har tatt, eller videoene og bildene barna har sendt, alene tilstrekkelig bevis for at barna har foretatt handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv (...) For mange av barna bekreftes dette også av andre beviser som chatteløgger og forklaringer i tilrettelagte avhør. For enkelte av barna er det nødvendig å se flere beviser i sammenheng» (18-182729MED-NERO, 19.12.19, punkt 9.2).

Dette reiser igjen problemstillingen som Gemara, Katz og Cohen stilte i sin artikkel: må det i det hele tatt gjennomføres avhør av alle de fornærmede? Selv om det ble identifisert 263 fornærmede barn i saken, kom retten frem til at det ikke var nødvendig å gjennomføre avhør av alle disse:

«Det er til sammen 61 av de fornærmede som har blitt avhørt i saken, hvorav 48 i tilrettelagte avhør. For de øvrige fornærmede har påtalemyndighetens vurdering vært at avhør ikke er nødvendig for å sikre tilstrekkelig bevis for de straffbare forholdene» (18-182729MED-NERO, 19.12.19, punkt 3).

Det var altså 202 barn som ikke ble avhørt i denne saken. Disse barna/vergene ble likevel ivaretatt og varslet om saken, samt at de fikk tilbud om oppfølging ved enten barnehus eller støttesenter for kriminalitetsofre. Senere viste det seg at ca. 3/4 benyttet seg av dette tilbudet (18-182729MED-NERO, 19.12.19, punkt 3). En annen måte å ivareta fornærmedes rettigheter på, er å informere fornærmede og verge om at de har rett til innsyn i sakens dokumenter jf. straffeprosessloven § 242 første ledd (Straffeprosessloven, 1981, § 242). Det kan være at enkelte ønsker å få en forståelse av hva de er en del av selv om de ikke blir avhørt.

Sett i lys av Riksadvokatens rundskriv og de fire kvalitetsmarkørene, kan OP OS være et godt eksempel på at det ikke trengs å gjennomføre avhør av alle fornærmede uten at dette nødvendigvis svekker kvaliteten på etterforskningen. Tvert imot kan slik effektivisering være positivt for politi og påtalemyndighet sett opp mot ressursbruk, og ikke minst for ofrene ved at det blir kortere saksbehandlingstid. Effektivisering i etterforskningen kan også medføre raskere behandlingstid i domstolene. Dette ble tilfellet i OP OS, hvor hovedforhandlingene ble gjennomført på kun 14 dager (18-182729MED-NERO, 19.12.19, punkt 2).

«OP Sandra»

Selv om det i OP OS ikke var nødvendig å gjennomføre avhør av alle fornærmede, er det ikke så svart-hvitt i alle saker. I OP Sandra stilte saken seg helt annerledes. Her hadde siktede ved flere anledninger truet de fornærmede i saken til å utføre seksuelle handlinger med seg selv og i enkelte tilfeller til seksuell omgang med en annen jf. strl. § 291. Siktede erkjente heller ikke straffeskyld, og politiet hadde i motsetning til OP OS ikke et like tydelig bilde på kommunikasjonen og bevissituasjonen. Dette medførte at det ble gjennomført betydelig fler avhør enn i OP OS (18-130781MED-NERO, 28.06.2019, punkt 1 og 2). I dommen står følgende:

«Det er funnet mer enn 3000 unike filmsnutter hvor det ikke har vært mulig å avdekke identitet på den som avbildes. Alle de fornærmede er gutter, de fleste fra Norge, men også mange svenske og noen få danske. Det ble tatt hundrevis av avhør, deriblant 130 tilrettelagte avhør» (18-130781MED-NERO, 28.06.2019, punkt 3)

De overnevnte dommene viser at enhver straffesak er helt unik. Risikoen med å for eksempel ikke gjennomføre avhør, er at viktig informasjon kan gå tapt ettersom de fornærmede kan sitte på informasjon som politiet ikke vet om. På en annen side, må det gjøres konkrete vurderinger opp mot hver enkelt straffesak slik at etterforskningen avpasses etter dens formål jf. strpl. § 226. På den måten sikrer en at informasjon som tilegnes har relevans for forholdene som skal avklares. Ingen straffesak er lik, og det må det tas høyde for.

4.5 Barns erfaringer og ivaretagelse av fornærmede

Gemara, Katz og Cohen (2022) skriver i sin forskning at barna i studien opplevde det som traumatiserende, ubehagelig og i noen tilfeller unødvendig å møte i avhør ettersom politiet

kunne bekrefte overgrepene selv ved hjelp av bevismaterialet. Dette var også rettens oppfatning i OP Sandra. Her var rettens klare inntrykk at de fleste fornærmede opplevde det som gjennomgående ubehagelig å møte i retten og forklare seg, samt være i tilrettelagte avhør og politiavhør. Noen av dem hadde «*lagt saken bak seg*» fordi det hadde gått lang tid. Andre kjente på skamfølelse og slet med å komme seg over det som hadde skjedd både psykisk og emosjonelt (18-130781MED-NERO, 28.06.2019, punkt 7.2). Dette er typiske reaksjoner hos overgrepsutsatte, noe som fremkommer i alle tekstene i resultatdelen.

Skamfølelse som følge av å ha blitt utsatt for overgrep kan komme av flere årsaker. Sett direkte opp mot overgrep, kan avdekking av overgrepsrelasjonen føre til «(...) eksponering av det barnet oppfatter som negativt, mindreverdig og foraktelig ved sin egen person, ved den barnet er» (Søftestad, 2018, s.55). Skam kan også komme som følge av at barnet opplever skyld og deltakelse i overgrepene, for eksempel i form av nytelse, spenning og velbehag under den seksuelle stimuleringen (Søftestad, 2018, s. 56-57). Dette samsvarer med det Aanerød og Mossige skriver om at barnet selv har vært med å skape og opprettholde en relasjon på nettet. Andre kan oppleve skam over å ha vært med på og opplevd noe som er så ekkelt, eller at de rett og slett fortrenger det som har skjedd (Søftestad, 2018, s. 56-57).

Skammen kan igjen føre til barrierer, langvarig taushet og underrapportering. En ser for eksempel i OP Sandra at av alle de hundre fornærmede, var det ingen som selv hadde gått til politiet (18-130781MED-NERO, 28.06.2019, punkt 7.2). Dette gir grunn til å tro at det er store mørketall i slike saker. I arbeidet til denne bacheloren, spurte jeg en dame som hadde blitt utsatt for overgrep i barndommen om hva som hindret henne fra å fortelle om overgrepene. Hun skrev følgende på e-post (17.02.23):

«Redselen for å bli avvist og utstøtt sosialt kan være ubeskrivelig sterk, det rokker ved noe helt fundamentalt i oss som relasjonelle vesener. Det faktum at opplevelsen er traumatisk gjør at minnene av overgrepene ikke er lett tilgjengelig for bevisstheten, men godt begravd i underbevisstheten. Mangel på ord er en annen utfordring. Hva skal man si? Det kan være overveldende vanskelig å fortelle, fordi hjernen dissosierer i det overgrepet starter. Det barnet kan sitte igjen med er ikke nødvendigvis minnet om det konkrete fysiske som skjedde, men bare et ekstremt ubeskrivelig ubehag i kroppen og nedstemthet. Det kan være vanskelig å se koblingen mellom de ordene som barnet har fått tilgjengelig og det vonde barnet føler på. De blir redde for å si feil og for at

den voksne som hører skal bli sint – spesielt hvis den voksne kjenner overgriper. Barn kan også være redde for voksne, sånn som meg, fordi det er et asymmetrisk maktforhold» (Personlig kommunikasjon, 17.02.22).

Dette understreker hvor viktig ivaretagelse av fornærmede er. Som nevnt innledningsvis, tar det i gjennomsnitt 17,2 år fra et barn opplever et seksuelt overgrep til vedkommende forteller om dette (Steine et al, 2017, s.205). Latenstiden viser hvor vanskelig det kan være å åpne opp om overgrep. Sett i sammenheng med avhør, hvor barnet gjerne informeres om at de skal i avhør kun noen dager i forveien, kan dette komme overraskende på barnet. Det setter voksnes forventninger til barn på spissen; hvordan kan vi forvente at et barn skal klare å fortelle om noe så forferdelig så fort uten noen form for bearbeidelsesprosess i forkant?

I verste fall kan dette føre til at barnet lyver i avhør, fordi de skammer seg eller ikke er klare for å fortelle. Når de i tillegg er gjort kjent med vitneansvaret innledningsvis i avhøret, kan skamfølelsen forsterkes ytterligere av at de vet det er straffbart å forklare seg uriktig jf. strl. § 221 (Straffeloven, 2005, § 221).

4.6 Oppreisning til de fornærmede

I likhet med andre straffesaker, kan fornærmede også i disse sakene ha krav på oppreisning og bistandsadvokat (Riksadvokaten, 2019, s.4). Kravet om bistandsadvokat gjør seg dog kun gjeldene på bakgrunn av straffebudet. Det betyr at i de tilfellene det ikke opprettes sak på forholdet, har ikke offeret i utgangspunktet krav på oppnevnt bistandsadvokat. Likevel åpner straffeprosessloven § 107 a tredje ledd for at det kan oppnevnes bistandsadvokat «(...) der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat» (Straffeprosessloven, 1981, § 107a). Dette kan for eksempel være i nettovergrepssaker.

Bistandsadvokatens oppgave er blant annet å forsvare den enkelte og i tillegg gi annen hjelp og støtte som er naturlig i forbindelse med saken (Straffeprosessloven, 1981, § 107 c). Dette kan for eksempel være å avgjøre de individuelle satsene for oppreisning opp mot hver enkelt fornærmet. Dette kan være utfordrende når ofrene har hatt ulik involvering i straffesaken. Jeg ønsker å belyse hvordan denne gråsoneproblematikken har blitt løst tidligere gjennom tre dommer fra Norsk Rettstidende. Ifølge *Badeparken i Sandefjord*, ble det lagt vekt på handlingens objektive grovhet, skadevolders skyld, fornærmedes subjektive opplevelse av krenkelsen og omfanget av skadevirkningene (Rt. 2012, s.1773, avsnitt 22). Likevel kan det

også settes like satser selv om hvert enkelt forhold har ulik grad av krenkelse. Dette ble tilfellet i en annen høyesterettsdom fra 2011 hvor tre barn ble utsatt for seksuelle overgrep av en mann som prøvde å masturbere dem. Her endte retten opp med at barna skulle ha lik oppreisning (Rt, 2011, s.242). I OP OS ble det fastsatt faste oppreisningssatser for de ulike straffebudene (18-182729MED-NERO, 19.12.19, avsnitt 2). Med andre ord må det også gjøres individuelle vurderinger opp mot oppreisning til de fornærmede i hver enkelt sak.

AVSLUTNING

I denne oppgaven har jeg drøftet om politiet i enkelte tilfeller kan unnlate å gjennomføre avhør av alle fornærmede i internettrelaterte overgrepssaker. Dette for å undersøke om fornærmedes rettigheter kan ivaretas på andre måter, samt utforske mulighetene for effektivisering av straffesaksbehandlingen. Målet var ikke å komme med et uttømmende eller entydig svar, men å se på hvilke muligheter og utgangspunkt politi og påtalemyndighet har. Forhåpentligvis kan denne bacheloren også danne grobunn for videre engasjement i politiet.

Selv om hovedregelen er at politiet skal gjennomføre avhør, finnes det alltid unntak fra hovedregelen. Ingen straffesak er lik og i nettovergrepssaker med flere hundre fornærmede, bør det gjøres vurderinger opp mot hvert enkelt forhold. Dette innebærer at politiet underveis må vurdere om det objektive bevisbildet er nok i seg selv eller om supplerende avhør er nødvendig for å ta ut rett subsumsjon og tiltale. Dette kan medføre flere motstridende hensyn opp mot ivaretagelsen av barns grunnleggende menneskerettigheter. Her må for eksempel barnets rettsikkerhet og rett til å bli hørt og hensyn opp mot barnets trygghet, sårbarhet og helse vurderes. Det fundamentale er uansett at etterforskningens kvalitet, rettsikker behandling og hensyn opp mot fornærmede og siktede ikke svekkes som følge av at politi og påtalemyndighet begrenser etterforskningen.

LITTERATURLISTE

- Aanerød, L., M., T., & Mossige, S. (2018) *Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017. Rapport basert på erfaringer fra Kripas, politiet, tjenesteleverandører og internasjonal forskning*. (NOVA rapport 10/18). Hentet 23.januar 2023 fra: <https://www.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00004768>
- Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven)*. LOV-2022-06-17-45. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97/>
- Bjerknes, O.T & Fahsing, L.A. (2018). *Etterforskning: Prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving (7.utg)*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Farhad, K. (2022, 5.juni). *Påtaleunntatelse*. Synega Advokat. Hentet 29.mars 2023 fra: <https://synega.no/advokat/p%C3%A5taleunntatelse/>
- Forente nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Vedtatt av De Forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 (Rev. oms. mars 2003 med tilleggsprotokoller). Barne- og familiedepartementet. Hentet 6.januar 2023 fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Forente nasjoner. (2009). *Konvensjonen om barnets rettigheter. Generell kommentar nr. 12 (2009). Barnets rett til å bli hørt*. Hentet 10.mars 2023 fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>
- Forskrift tilrettelagt avhør. (2015). *Forskrift om avhør av tilrettelagte barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner (Tilrettelagte avhør)*. FOR-2015-09-04-1031. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>
- Gamst, K. (2017) *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor (2.utg)*. Oslo:

Universitetsforlaget.

Gemara, N., Cohen, N., & Katz, C. (2022). "I do not remember... You are reminding me now!": Children's difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation. (*Child Abuse & Neglect*, 134, 105913). Hentet 31. januar fra: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213422004471?casa_token=p5qLoz7t6fYAAAAA:eq30mvQe-8KZjIzOkX-ZJWum5ND20l-kjwX8j8u7gSuxa29kS-jjX3DwelS2U6LdaV89YiL6-eT3

Hald, C., Rønn, K.V. (2013) (Red). *Om at opdaga*. Frederiksberg: Samdunds litteratur

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4. Utg). Oslo: abstrakt forlag

Kripos. (2019). *Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett*. Hentet 21.mars 2023 fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/seksuelle-overgrep-mot-barn/seksuell-utnyttelse-av-barn-over-internett.pdf>

Medietilsynet. (2020). *Barn og medier 2020: En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner*. Hentet 30.januar 2023 fra: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>

Medietilsynet. (2023). *Barn og medier 2022: Nakenbilder*. Hentet 30.januar 2023 fra: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/230111-resultatdokument-nakenbilder-barn-og-medier-2022.pdf>

Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett. (LOV-1999-05-21-30). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>

Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2007). *Trends in youth reports of sexual solicitations, harassment and unwanted exposure to pornography on the Internet*. (*Journal of Adolescent Health*, Volume 40 (2) (116-126)). Hentet 2. februar 2023 fra:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1054139X06002266>

Politiet. (2018). *Tilrettelagte avhør. Statistikknotat*. Politidirektoratet. Hentet 6.januar 2023 fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/tilrettelagte-avhor/tilrettelagte-avhor-april-2018.pdf>

Politiet. (2019). *Statens barnehus: Årsrapport 2019*. Politidirektoratet. Hentet 14.april 2023 fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/statens-barnehus/statens-barnehus-armelding-2019-2.pdf>

Politiet. (2022). *STRASAK-rapporten: Anmeldt kriminalitet og politiets Straffesaksbehandling 2021*. Hentet 22.januar 2023 fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2021/anmeldt-kriminalitet-strasak-2021.pdf>

Politiforum. (2023). *Store forskjeller i hvor mange nettovergrepstips politidistriktene etterforsker*. (NTB). Hentet 23.mars 2023 fra: <https://www.politiforum.no/store-forskjeller-i-hvor-mange-nettovergrepstips-politidistriktene-etterforsker/233825>

Riksadvokaten. (2018). *Effektivisering av domstolsbehandling av større straffesaker* (1/2018) (Riksadvokatens skriftserie) <https://www.riksadvokaten.no/document/effektivisering-av-domstolsbehandlingen-av-storre-straffesaker/>

Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene MV*. (Kvalitetsrundskrivet). (3/2019) (Rundskriv). Hentet 10.mars 2023 fra: <https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-kvalitetsrundskriv/>

Riksadvokaten. (2019). *Etterforsknings- og påtalepliktens grenser i omfattende nettovergrepssaker – et nytt straffebud om serieovergrep – mulige lovendringer*. (1/2019) (Rundskriv). Hentet 15.mars 2023 fra: <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/09/Mulige-lovendringer-nettovergrepssaker.pdf>

Riksadvokaten. (2023). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2023*. (1/2023)

(Rundskriv). Hentet 10.mars 2023 fra: <https://www.riksadvokaten.no/document/mal-og-prioriteringar-for-2023-fra-riksadvokaten/>

Riksrevisjonen. (2021). *Riksrevisjonens undersøkelse av politiets innsats mot kriminalitet ved bruk av IKT*. Dokument 3:5 (2020-2021). Hentet 22.januar 2023 fra: <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2020-2021/politiets-innsats-mot-kriminalitet-ved-bruk-av-ikt.pdf>

Sciencedirect. (2023). *Explore scientific, technical, and medical research on ScienceDirect*
Hentet 31.januar 2023 fra: <https://www.sciencedirect.com/>

Straffeloven. (2005). Lov om straff. (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Straffeprosessloven. (1981). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-1981-05-22-25).
Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>

Steine I.M., Winje, D., Nordhus I.H., Milde A. M., Bjorvatn B., Grønli J. & Pallesen S.
(2017). *Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep?* Tidsskrift for
Norsk psykologforening, Vol 55, nummer 2, 2017, side 204-208. Hentet 18.mars 2023
fra: <https://psykologtidsskriftet.no/fra-praksis/2017/01/hvorfor-tar-det-sa-lang-tid-fortelle-om-seksuelle-overgrep>

Støren, I. (2021). *Bare søk! Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudier*. (6.utg.) Cappelen
Damm.

Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*.
Universitetsforlaget: Oslo.

Norsk rettspraksis:

TNERO-2018-130781

TNERO-2018-182729

Rt. 2011 s. 242

Rt. 2012, s. 1773

VEDLEGG 1

LESETABELL			
Tittel/forfatter /år/nasjonalitet	«Nettovergrep mot barn i Norge 2015-2017», Line Merete Tangen Aanerød & Svein Mossige, 2018, norsk	““I do not remember... You are reminding me now!”: Children's difficult experiences during forensic interviews about online sexual solicitation”, Natanel Gemara, Noa Cohen & Carmit Katz, 2022, engelsk,	Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor, Kari Marie Trøften Gamst, 2017, norsk
Tidsskrift	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring	ScienceDirect, Elsevier	Universitetsforlaget
Hensikt	Viser omfanget av nettovergrep, og løfter frem viktige problemstillinger og utfordringer disse sakene fører med seg for enkeltindivid, samfunnet og politi/påtalemyndighet	Presenterer det unike og særegne med nettovergrepssaker, og om det er nødvendig å gjennomføre avhør når politiet sitter med avgjørende bevis. Studien viser hvordan barn opplever å være i avhør og bli fremvist eget bevismateriale.	Fenomenkunnskap om overgrep, barns rettigheter og etikk opp mot å involvere barn i profesjonelle samtaler
Metode	Teoretisk og empirisk	Empirisk	Teoretisk
Resultat/ konklusjon	Internettrelaterte overgrepssaker med mange fornærmede er et stort samfunnsproblem, og det må utvikles nye metoder for å forbedre og lette på etterforskning av slike saker.	Studien konkluderer med at det virker uhensiktsmessig å gjennomføre avhør når bevisene foreligger fra før av. Studien viser også at det oppleves som traumatiserende for et barn å være i avhør – spesielt når de blir fremvist eget overgrepsmateriale.	Barn har en rett til å bli hørt, men det må likevel gjøres konkrete vurderinger opp mot hvert enkelt barn om det å medvirke vil gjøre mer skade enn positivt.

VEDLEGG 2

SØKELOGG						
Dato	Database	Søkeord	Avgrensning	Antall treff	Antall leste abstrakt	Antall utvalgte artikler
16.01.23	Google Scholar	Nettovergrep mot barn	Språk norsk Tidsperiode 2019-2023	102	1	1
16.01.23	Oria	Erfaringer barn avhør	Språk norsk Tidsperiode 2009-2023	6	2	1
17.01.23	Internett	Seksuelle overgrep mot barn på internett	Språk norsk Tidsperiode XX-2023	930000	5	Ingen relevante
31.01.23	Google Scholar	Online sexual solicitation	Språk engelsk Tidsperiode 2015-2023	819	1	Ingen relevante
31.01.23	Google Scholar	Consequences of online sexual solicitation	Språk engelsk Tidsperiode 2015-2023	4	1	Ingen relevante
31.03.23	Google Scholar	Online sexual solicitation interviews	Språk engelsk Tidsperiode 2022-2023	7340	3	1